

**JĘZYKOZNAWSTWO TYPOLOGICZNE
I PORÓWNAWCZE UAM 2017/2018**

prof. dr hab.
Nicole Nau

A MORFOLOGIA?

Powtórzmy terminologię:

morfem, morf, alomorf,

m. związany (bound) / swobodny (free)

portmanteau

rdzeń, przyrostek, przedrostek, temat, końcówka

TYPOLOGIA: TRZY ZNACZENIA WEDŁUG CROFTA

- ❖ „a typology” - Klasyfikacja (języków)
- ❖ „typological generalization” - Uogólnienie, regularność w strukturach językowych
- ❖ „functional-typological approach” – kierunek w lingwistyce

A PAYNE?

- ❖ „A **typology** is simply a categorization of some range of phenomena into various types.” = zn. Croft 1.
- ❖ „These are typologies that identify *clusters* of characteristics that languages are likely to possess.” „The value of typologizing languages is that it helps linguists understand the range and limits of possible variation among human languages.” = Croft 2.
- ❖ „Syntactic typology has proven particularly fruitful in stimulating the subfields of **typological linguistics**, and **functional linguistics**.” = Croft 3.

HISTORIA TYPOLOGII: XVI – XIX W.

- ❖ humanizm, później: (niejęzykoznawcze) zainteresowanie różnorodnością języków świata

Konrad Gesner, 1555: *Mithridates. De differentiis lingvarum tum veterum, tum quae hodie apud diuersas nationes in toto orbe terrarum in usu sunt*

(Wikipedia: „Był poliglota i typowym przykładem XVI-wiecznego humanisty, potrafiącego doskonale łączyć różne zainteresowania i odnosić sukcesy w wielu dziedzinach wiedzy.”)

- ❖ filozofia: język(i) a umysł

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) szuka *characteristica universalis*

❖ od filozofii do językoznawstwa

Wilhelm von Humboldt (1767-1835)

1836 *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*

[Różnorodność języków a rozwój umysłowy ludzkości]

❖ językoznawstwo

Friedrich Schlegel 1808 *Über die Sprache und Weisheit der Inder*

August Wilhelm Schlegel 1818 *Observations sur la langue et la littérature provençales*

XIX – XX W

Heymann Steinthal 1860; Frank Misteli 1893

Charakteristik der hauptsächlichsten Typen des Sprachbaues

Nikolaus Finck 1910 *Die Haupttypen des Sprachbaus*

Georg von der Gabelentz (1840-1893)

1901, drugie wydanie książki „Die Sprachwissenschaft” ,
termin „Typologie”

=>

XX W, USA

Edward Sapir (1884-1939), 1921 *Language*

Roman Jakobson (1896-1982)

Joseph Greenberg (1915-2001)

- klasyfikacja genetyczna (języki Afriki i Ameryki)
- typologia morfologiczna
- typologia syntaktyczna
- uniwersalia językowe

1963 *Universals of Language* (1 tom pod red. J. Greenberg)

1978 *Universals of Human Language* (4 tomy pod red. J. Greenberg, C. Ferguson i E. Moravczik)

XX W, EUROPA

Niemcy: szkoła Kolońska, projekt UNITYP 1972-1992,
kierownik:

Hansjakob Seiler (*1920)

Rosja: szkoła leningradzka (Leningrad/St.Petersburg
Typology Group), Vladimir Petrovich Nedjalkov (1928-2009)

Praga: Vladimír Skaliča (1909-1991)

TYPOLOGIA (KLASYFIKACJA) JĘZYKÓW W 19 W. SCHLEGEL, HUMBOLDT

- a) języki „bez gramatyki“ -> **izolujące** (chiński)
- b) języki **aglutynacyjne** (turecki)
- c) języki **fleksyjne**
 - (c') syntetyczne (łacina, grecka)
 - (c'') analityczne (francuski)
- d) języki **inkorporacyjne**, inkorporujące (dodał Humboldt)

KLASYFIKACJA WEDŁUG MAJEWICZA (1989:203)

I. Typ izolujący

II. Typ inflektywny

- a. podtyp aglutynacyjny
- b. podtyp fleksyjny
- c. podtyp alternujący (alternacyjny)

III. Typ polisyntetyczny

CHARAKTERYSTYKA TYPÓW (MAJEWICZ)

typ **izolujący**

- dominujący rodzaj wykładników kategoryalnych: wyrazy posłkowe
- wyrazy są nieodmienne
- pozycja wyrazów ma znaczenie
- języki: chiński, tajski, wietnamski, khmerski

typ **fleksyjny**

- dominujący rodzaj wykładników kategoryalnych: afiksy
- kumulacja więcej niż jednego znaczenia gramatycznego w jednym afiksie
- większa spoistość osnowy z afiksami
- osnowa (po odcięciu końcówek) nie może istnieć samodzielnie

typ **aglutynacyjny**

- dominujący rodzaj wykładników kategoryalnych: afiksy
- po odcięciu afiksów pozostaje podstawowa forma

typ **alternacyjny**

- dominujący (?) rodzaj wykładników kategoryalnych: alternacja samogłosek pierwiastkowych
- funkcja leksykalna związana z strukturą spółgłoskową
- języki semickie: arabski, hebrajski, syryjski

typ **polisyntetyczny**

- tworzenie wypowiedzi polega na tym, że wielość znaczeń jest gramatyzowana, a wykładniki kategoryalne są łączone w skomplikowane „wyrazy-zdania”

VLADIMÍR SKALIČKA (W LATACH 1940)

- ❖ To nie klasyfikacja języków!
- ❖ Typy nie są klasami prawdziwych języków, lecz „konstruktami”.
- ❖ Języki zbliżają się mniej lub więcej jednemu typowi.
- ❖ Do każdego typu/konstruktury należy kilka korelujących cech.

EDWARD SAPIR (1921), JOSEPH GREENBERG (1954)

- ❖ To nie klasyfikacja języków!
- ❖ Można odróżnić procesy, dymensji, skali
- ❖ np:
 - skala (stopień) syntetyczności
 - skala (stopień) aglutynacyjności
 - ...
- ❖ Stopień syntetyczności itp. języków można wyliczyć.

TYPOLOGIA MORFOLOGICZNA: PAYNE (PO SAPIR, GREENBERG)

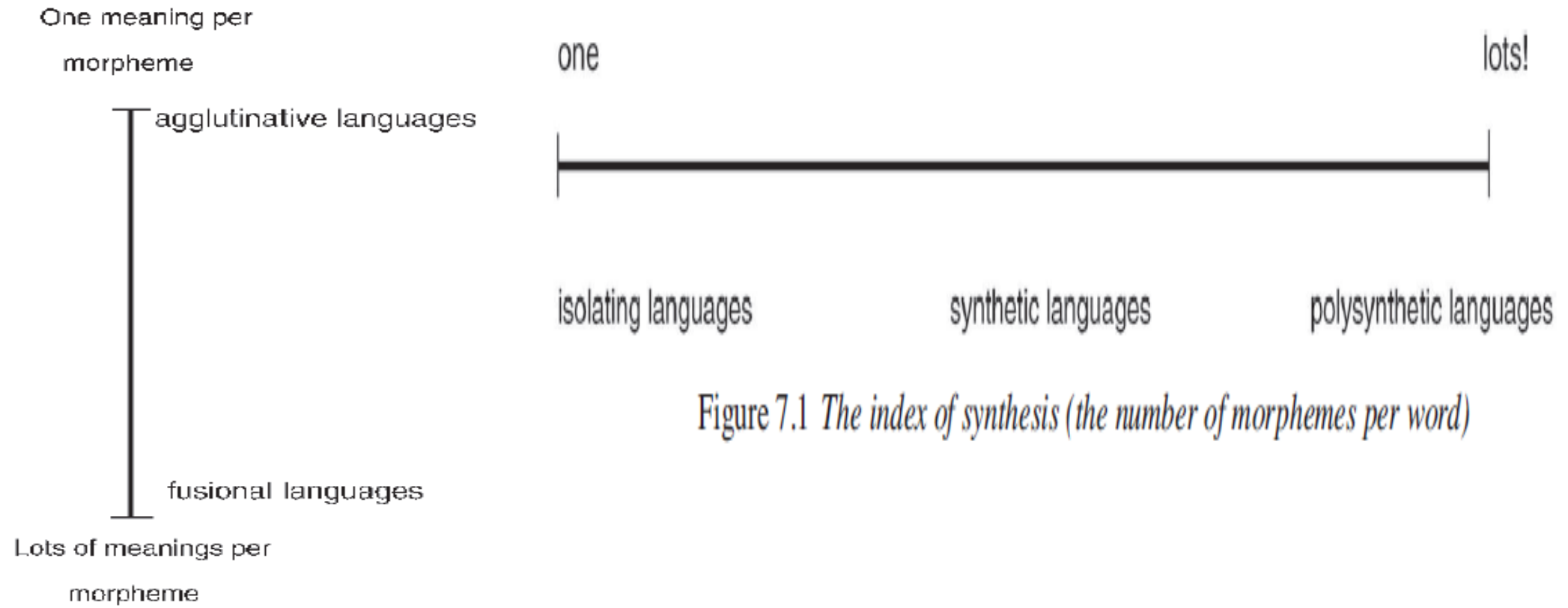

Figure 7.1 *The index of synthesis (the number of morphemes per word)*

Figure 7.2 *The index of fusion*

SKALA SYNTETYCZNOŚCI (HASPELMATH & SIMS 2010 UNDERSTANDING MORPHOLOGY)

Language	Ratio of morphemes per word
West Greenlandic	3.72
Sanskrit	2.59
Swahili	2.55
Old English	2.12
Lezgian	1.93
German	1.92
Modern English	1.68
Vietnamese	1.06

Table 1.1 The degree of synthesis of some languages

HOMework / HAUSAUFGABE :)

czytanie:

Majewicz 1989, str. 198-210 (rozd. 3.2.1 i 3.2.2)

oraz (nieobowiązkowe) str. 193-198 (początek rozdziału 3.2 Typologia morfologiczna)

tekst na stronie, ale można też wypożyczyć książkę z biblioteki, jest tam wiele egzemplarzy!